

Yazar/Author
Ayşe BEDİR*

Makale Adı/Article Name

II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Mizah Basını Üzerine Yapılan Metin İnceleme, Tahlili Dizin ve Transkripsiyon Çalışmaları (1908-1928)**

Text Analysis, Analysis Index and Transcription Works On Humour Press From the Second Constitutional Era to the Republican Era (1908-1928)

ÖZ

II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'in ilk yıllarına uzanan dönemde (1908-1928) çok sayıda mizah gazetesi yayıncılık faaliyetine başlamıştır. 2000'li yılların başlarından bu yana dijitalleştirme çalışmalarının da hız kazanmasıyla eski harfli süreli yayınların ekseriyetinin ulaşılabilir olması, araştırmacıların genelde basın, özeld mizah basınına yönelmelerine olanak sağlamış böylece mizah basını üzerine pek çok tez çalışması yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Mizahla ilgili gazete, dergi, mecmualar üzerine herhangi bir konunun mizah basınına yansımalarına odaklanmış çalışmaların yanı sıra doğrudan bu mizah yayınlarıyla alakalı tekil çalışmalar da yapılmıştır. Bu çalışmalardan bir kısmı metin inceleme, tahlili dizin ve transkripsiyon şeklinde yapılmış tezlerden oluşmaktadır. Bu çalışmanın amacı, II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar olan süreçte (1908-1928) metin inceleme, tahlili dizin ve transkripsiyon şeklinde mizah basını üzerine yapılmış tez çalışmaları ve yapılan bu çalışmaların nicelik, nitelik, muhteva ve metot açısından doküman analizi yöntemiyle incelemesini yapmaktır. Bu amaçla söz konusu tarihler arasında mizahla ilgili yayımlanmış olan eski harfli süreli yayınlar tespit edilerek bir liste oluşturulmuştur. Araştırma sonuçları, yapılmış tezlerle ilgili birtakım bulgulara ulaşmamızı sağlarken tez çalışmalarında standart oluşturulmasına da katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda bu çalışma ile elde edilen sonuçların, değerlendirme ve önerilerin yapılacak çalışmalara yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: II. Meşrutiyet Dönemi Mizah Basını, Cumhuriyet Dönemi Mizah Basını, Metin İnceleme, Dizin, Transkripsiyon

ABSTRACT

In the period from the Second Constitutional Monarchy to the beginning years of the Republic (1908-1928), many humor newspapers started their publishing activities. With the acceleration of digitization studies since the early 2000s, the accessibility of the majority of periodicals with old letters has provided a remarkable opportunity and convenience to researchers in this field. In this way, many thesis studies on humor press have been made and continue to be done. In addition to the studies focused on the reflections of a specific subject in newspapers, magazines and magazines related to humor, there are also individual studies directly related to these humor publications themselves. Theses made in the form of text analysis, index and transcription constitute the studies mentioned in this second part. The aim of this study is to analyze the thesis studies in the form of text analysis, analysis index and transcription on humor press published in the period from the Second Constitutional Era to the first years of the Republic (1908-1928) through document analysis method in terms of quantity, quality, content and method. For this purpose, a list was formed by determining the old-letter periodicals published on humor between the mentioned dates. Research results will help us to reach some findings related to the theses, and will also contribute to standardization in the thesis studies. At the same time, it is thought that the results, evaluations and suggestions obtained from this study will guide the studies to be carried out.

Keywords: The Second Constitutional Era's Humour Press, The Republican Era's Humour Press, Text Analysis, Index, Transcription

* Dr., Türk Tarih Kurumu, a.bedir34@gmail.com

**Bu çalışma, 12-13 Kasım 2022 tarihinde gerçekleştirilen 5. Uluslararası Sosyal Bilimler ve İnovasyon Kongresi'nde "II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Mizah Basını Üzerine Yapılan Metin İnceleme, Tahlili Dizin ve Transkripsiyon Çalışmaları (1908-1928)" başlığıyla sözel bildiri olarak olarak sunulmuş, sadece özet metni yayımlanmıştır.

Extended Abstract

Shortly after the proclamation of the Second Constitutional Era, the abolition of censorship led to a significant increase in the number of newspapers and magazines. This surge was also evident in the satirical press, resulting in the publication of numerous periodicals dedicated to satire. Despite being under strict control during the Armistice period, the press continued its publication within the available means and sought to fulfill its duty of informing the public about the conditions of the armistice. During the National Struggle period, the satirical press managed to sustain its existence despite numerous challenges. While some satirical publications supported the War of Independence, others aligned themselves with the opposing side. The Constitutional Era and the National Struggle period functioned as a transitional phase for the satirical press, serving as an intermediary period that contributed to the establishment of its foundations. In the early years of the Republic, the state of the satirical press did not differ significantly from the previous period. As this was a time of the establishment and structuring of the Republic of Turkey, the satirical press experienced a relatively stagnant phase. Although the process of adapting to the new alphabet, influenced by the Alphabet Reform, prolonged this period of stagnation, the reforms and modernization movements led to greater diversity in the satirical press.

With the acceleration of digitization efforts since the early 2000s, the accessibility of the majority of satirical publications released from the Second Constitutional Era to the Republic has enabled researchers to focus on satire in general and the satirical press in particular, leading to the production of numerous thesis studies on the satirical press. In addition to studies focusing on the reflections of various subjects in the satirical press through newspapers, magazines, and periodicals related to satire, individual studies directly examining these satirical publications have also been conducted. Some of these studies consist of theses conducted in the form of text analysis, analytical indexing, and transcription.

The subject of this study is the thesis research conducted on the satirical press, prepared in the form of text analysis, analytical indexing, and transcription, covering the period from the Second Constitutional Era to the early years of the Republic. The aim of this study is to examine the research conducted using the document analysis method in terms of quantity, quality, content, and methodology. The scope of this study is limited to thesis research on satire, prepared in the form of text analysis, analytical indexing, and transcription, conducted between 1908 and 1928. The following methodology was adopted in the research: A list was created by identifying old-script periodicals related to satire published between the Second Constitutional Era and the early years of the Republic (1908–1928). This list was then verified through a search in the Council of Higher Education (YÖK) Thesis Center, and theses prepared in the form of text analysis, analytical indexing, and transcription concerning the identified publications were categorized. After the list was created, specific research questions were formulated, and the identified theses were examined to find answers to these questions, followed by evaluations and recommendations. The findings of this research provide insights into the completed theses while also contributing to the establishment of standards for future studies. Additionally, the data obtained is expected to serve as a guide for theses and research to be conducted within this scope.

The theses that form the subject of this research, prepared in the form of text analysis, examination, indexing, and transcription of selected texts related to satirical publications—referred to as newspapers, magazines, or periodicals—published from the Second Constitutional Era to the early years of the Republic, constitute a valuable reference source. Regardless of the academic discipline in which they were conducted, these theses serve as a resource for researchers from various fields, including history, literature, philosophy, science, sociology, and medicine.

An examination of the content of 31 thesis studies, the majority of which were conducted within the Department of Turkish Language and Literature, reveals that the concept of satire and its theoretical framework were not included. The historical background of the press history and the satirical press has been provided in the theses both in the introduction and in the text analysis sections. Since the "text analysis" section includes examination topics specifically related to the satirical publication (newspaper or magazine) under study, the historical background information should be presented as a separate section in the introduction of the theses for each academic discipline.

Common headings should be established under the "text analysis" section of the theses, and a standard framework should be created for these classifications. While some theses include information on the writers, illustrators, and poets in their analysis sections, in others, this information is either inconsistently provided or entirely omitted, and biographical details about these figures are not present in every thesis. Since these types of theses focus on the introduction, indexing, and transcription of a periodical, and thus

include the content characteristics and presentation of that publication, the headings should specifically include biographical information.

The analytical index or classification sections of the theses sometimes categorize content by genre, sometimes by subject, and in some cases by both genre and subject. Additionally, in certain theses, a subcategory related to subject classification is embedded within the genre heading, creating an overlap. This inconsistency occasionally results in subheadings that do not fully correspond to the content of the theses.

The distinctions between genre and subject in the index sections of the theses, as well as the subheadings under these two categories, should be clearly defined. The criteria used to compile the analytical index should be presented at the beginning of this section, and the final index should include a general evaluation at the end of the section.

It has been observed that while creating the analytical index sections in different academic disciplines, the indexing process is primarily focused on topics relevant to the respective discipline.

Conclusion sections of the theses should not merely reiterate the introductory information but should instead include proposals, evaluations, and findings related to the main sections of the thesis, the analytical index, selected texts, and the content of the satirical publication. Considering that the analyzed satirical publication can serve as a reference for researchers both within and outside the field, a separate index should be included at the end of each thesis.

Giriş

II. Meşrutiyet'in ilanından kısa bir süre sonra sansürün kaldırılmasıyla gazete ve dergilerin sayısında büyük bir artış olmuştur. Bu artış kendini mizah basınında göstermiş ve mizahla ilgili çok sayıda süreli yayın çıkmıştır. Mütareke döneminde basın denetim altında olmasına rağmen imkanlar çerçevesinde yayım yapmaya devam etmiş ve mütareke şartlarından halkı haberdar etme görevini ifa etmeye çalışmıştır. Millî Mücadele döneminde ise mizah basını bütün sıkıntılara rağmen varlığını sürdürmüş, bazı mizah yayınları Kurtuluş Savaşı'nı desteklerken bazıları da karşı cephede yer almıştır. Meşrutiyet dönemi ve Millî Mücadele dönemi, mizah basını için bir geçiş, ara dönem olarak işlev görmüş ve mizah basının temellerinin atılmasına katkı sağlamıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında mizah basını açısından durum önceki döneme göre çok farklı değildir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ve kendisini yapılandırma dönemi olması nedeniyle nispeten mizah basınında durgunluk dönemi devam etmiştir. Harf devriminin etkisiyle yeni harflere entegre olma süreci bu sakinlik döneminin uzamasına neden olmuşsa da yapılan inkılaplar ve yenileşme hareketleri mizah basınında çeşitliliğe sebep olmuştur (Öngören, 1983; Balcıoğlu & Öngören, 1973; Çeviker, 1986; Çeviker, 1991; Öztoprak, 1981).

II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e uzanan süreçte yayımlanmış olan mizah yayınlarının ekseriyetinin 2000'li yılların başlarından bu yana dijitalleştirme çalışmalarının da hız kazanmasıyla ulaşılabilir olması araştırmacıların genelde mizah, özelde mizah basına yönelmelerine olanak sağlamış ve mizah basını üzerine pek çok tez çalışması yapılmıştır. Mizahla ilgili gazete, dergi, mecmualar üzerine herhangi bir konunun mizah basınına yansımalarına odaklanmış çalışmaların yanı sıra doğrudan bu mizah yayınlarıyla alakalı tekil çalışmalar da yapılmıştır. Bu çalışmalardan bir kısmı metin inceleme, tahlili dizin ve transkripsiyon şeklinde yapılmış tezlerden oluşmaktadır.

Bu çalışmanın konusu, II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar olan dönemde metin inceleme, tahlili dizin ve transkripsiyon şeklinde hazırlanmış mizah basını üzerine yapılmış tez çalışmalarıdır. Çalışmanın amacı, doküman analizi¹ yöntemiyle yapılan çalışmaların nicelik, nitelik, muhteva ve metot açısından incelemesini yapmaktır. Çalışmanın sınırlarını, 1908-1928 yılları arasında yapılan metin inceleme, tahlili dizin ve transkripsiyon biçiminde hazırlanmış mizahla ilgili tez çalışmaları oluşturmaktadır. Araştırmada şöyle bir usul takip edilmiştir: II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar (1908-1928) mizahla ilgili yayımlanmış olan

¹ Bir araştırma metodu olarak sosyal bilimlerde doküman analizinin nasıl yapıldığı konusunda ve nitel yöntemde verilerin toplanma teknikleri hakkında bk. Creswell, 2009; Scott, 1990; McCulloch, 2005; Mogalakwe, 2006; Bedir, 2023.

eski harfli süreli yayınlar tespit edilerek bir liste oluşturulmuştur. Bu liste YÖK tez merkezinde taratılarak doğrulanmış, tespit edilen yayınlarla ilgili metin inceleme, tahlili dizin ve transkripsiyon biçiminde hazırlanmış tezler klasörlenmiştir. Liste oluşturulduktan sonra belli araştırma soruları hazırlanarak dökümü yapılan tezlerde o soruların yanıtları aranmış, değerlendirme ve önerilerde bulunulmuştur. Bu araştırma sonuçları, yapılmış tezlerle ilgili birtakım bulgulara ulaşmamızı sağlarken yapılacak çalışmalarda standart sağlanmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca elde edilen verilerin bu kapsamda hazırlanacak tezlere ve yapılacak çalışmalara yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

1. II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Mizah Basını (1908-1928)

Avrupa'ya giden aydınların çıkardığı mizah yayınları bir kenara bırakılırsa Osmanlı İmparatorluğu'nda Sultan Abdülaziz'in saltanatının sonundan başlayarak Meşrutiyetin ikinci kez ilanına kadar geçen sürede mizahın siyasi eleştirel doğası nedeniyle kesinti dönemi yaşanmıştır (Yücel, 2025, 1123). 1878 yılında Meclisin feshedilmesiyle birlikte basın üzerinde oluşan bu denetim, II. Meşrutiyet'in 23 Temmuz 1908'de ilan edilmesinin hemen akabinde yerini yeniden serbestliğe bırakmış başta İstanbul olmak üzere pek çok şehirde gazete ve dergi neşredilmiş, basında bir patlama yaşanmıştır. Ancak bu yayınların bir kısmı ayakta kalabilmiş bir kısmı kısa bir süre sonra yayın hayatına son vermiştir (Koloğlu, 2006: 87-88). II. Meşrutiyet'in oluşturduğu basın özgürlüğünden mizah yayınları da nasibini almış ancak bu mizah yayınlarının da sadece bir kısmı uzun vadeli olmuştur. Bu dönemde yayımlanan mizah yayınlarından bir kısmı Kalem (1908), Dalkavuk (1908), Boşboğaz ile Güllabi (1908), İncili Çavuş (1908), Karagöz (1908), Zuhuri (1908), Cem (1908), Hacıvat (1908), Geveze (1908), Laklak (1908), Hayal-i Cedit (1910), Eşek (1910), Alafranga (1910), Nasrettin Hoca (?), Baba Himmet (1911), Kara Sinan (1911), Köylü (1913), Karikatür (1914)'dür (Çeviker, 1988: 17-26).

Mütareke döneminde mevcut konjonktür nedeniyle basın denetimli bir şekilde hareket etmektedir. İstanbul basının bir kısmı baskılara rağmen Millî Mücadeleyi desteklemiş bir kısmı da Millî Mücadele karşıtı yayın yapmıştır. Bu dönemde mütareke koşulları, ulusal direniş, manda ve himaye, ekonomik sorunlar, İttihat Terakki yönetimi ve uygulamaları basının işlediği konular arasındadır. Diken (1918), Güleriyüz (1921), Akbaba (1922) gibi yayınlar İstiklâl Savaşı'nı desteklemektedir. Alemdar (1912), Peyâm-ı Sabah (1920), Aydede (1922), gibi yayınlar ise İstanbul Hükümeti yanında, Millî Mücadele karşıtı bir çizgide yayın yapmıştır (Balcıoğlu & Öngören, 1973: 63-65). İkinci Meşrutiyet döneminin mizahtaki çizgisi Cumhuriyet döneminde de genel olarak devam etmiştir. Bu dönemin mizahçıların tesiri Cumhuriyet dönemi mizahında da kendini hissettirmiş, bu etki Demokrat Parti'nin siyasal hayata katılımına kadart devam etmiştir (Yücel, 2025, 1129). Aydede ve Güleriyüz Cumhuriyet'in ilan edilmesine tanıklık edemeden yayın hayatına veda etmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanı ile mizah yayıncılığına başlayan Karagöz ise Cumhuriyet döneminde ayakta kalabilen en önemli yayınlardan biridir. Ayrıca Cumhuriyet'in ilk yıllarında faaliyet gösteren diğer mizah yayınları Zümrüdüanka (1923) ve Kelebek (1923), Papağan (1924), Yeni Kalem (1927), Yeni Köroğlu (1928)'dur.

2. II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Mizah Basını Üzerine Yapılan Metin İnceleme, Tahlili Dizin ve Transkripsiyon Çalışmaları (1908-1928)

1908-1928 yılları arasında mizah basını üzerine yapılmış metin inceleme, tahlili fihrist, seçme metinlerin transkripsiyonları şeklinde hazırlanmış 99 adet uzun süreli, kısa süreli, birkaç ya da tek sayılı yayımlanmış mizah yayını tespit edilmiştir. Bu yayınlardan 17 tanesi kapanıp tekrar aynı isimle farklı tarihlerde yayın hayatına başlamıştır. Tezlerin tespitinden sonra, bazı araştırma soruları belirlenmiş, değerlendirme ve tespitlerde bulunulmuştur.

Belirlenen mizah yayınları içinde araştırma kriterine uygun olarak (metin inceleme, tahlili fihrist, transkripsiyon şeklinde) yapılmış tez çalışmaları Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e metin inceleme, tahlili dizin ve transkripsiyon şeklinde hazırlanmış mizahla ilgili tezler

No	Gazete,Dergi , Mecmua adı	Sayılar	Hazırlayan	Tez Adı	Bölüm	Türü	Yılı
1	<i>Karagöz</i>	1-18	Bilgehan Çelik	Karagöz Gazetesi Numara 1-18 (Çelik, 2016)	Tarih Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2016
2	<i>Karagöz</i>	19-36	Mikail Demir	Karagöz gazetesi transkript ve değerlendirmesi (numara 19-36) (Demir, 2015)	Tarih Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2015
3	<i>Kelebek</i>	1-77	Hamdi Gültekin	Kelebek Mecmuası (İnceleme-tahlili fihrist-seçme metinler) (Gültekin, 2010)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2010
4	<i>Gıdık</i>	1-71	Muhammet Can	Gıdık gazetesi inceleme, tahlili fihrist, seçme metinler (Can, 2014)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2014
5	<i>Hayal-i Cedid</i>	1-79	Muhammet Koç	Hayâl-i Cedîd gazetesi (1-79. sayı) -İnceleme, tahlili fihrist, seçme metinler- (Koç, 2017)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2017
6	<i>Zümrüd-i Anka</i>	1-50	Kübra Güner	Zümrüd-i Anka Gazetesi: 1.-50. sayılar (Tahlili fihrist-inceleme- seçme metinler) (Güner, 2016)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2016
7	<i>Zümrüd-i Anka</i>	51-100	Mehmet Aytemiz	Zümrüd-i Anka gazetesi (tahlili fihrist-inceleme seçme metinler) (51-100 sayıları) (Aytemiz, 2015)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2015
8	<i>Zümrüd-i Anka</i>	151-200	Yasemin Zengin	Zümrüd-i Anka gazetesinin 151-200 sayılarının inceleme ve indeksi (Zengin, 2016)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2016
9	<i>Zümrüd-i Anka</i>	201-224	Ali Türk	Zümrüd-i Ankâ (201-224. sayı) ve Guguk(1-19. sayı) Gazeteleri - inceleme, tahlili fihrist, seçme metinler- (Türk, 2017)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2017
10	<i>Zümrüd-i Anka ve Guguk</i>	1-19	Ali Türk	Zümrüd-i Ankâ (201-224. sayı) ve Guguk (1-19. sayı) Gazeteleri - inceleme, tahlili fihrist, seçme metinler- (Türk, 2017)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2017
11	<i>Ayine</i>	1-72	Mehmet Erdoğan	Âyine Dergisi'nin inceleme ve indeksi (Seçme metinler) (Erdoğan, 2014)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2014
12	<i>Boşboğaz ile Güllabi</i>	1-36	Erol Çakır	Boşboğaz ile Güllabi dergisi inceleme-tahlili	Türk Dili ve Edebiyatı	Yüksek Lisans	2017

				fihrist-seçme yazılar (Çakır, 2017)	Anabilim Dalı		
13	<i>Davul</i>	1-24	Elif Eldemir	Türk matbuatında mizah dergiciliğinin bir örneği olarak Davul (Çeviri-inceleme) (Eldemir, 2020)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2020
14	<i>Davul</i>	1-24	Fulya Köpe	Davul Gazetesi (İnceleme-metin) (Köpe, 2019)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2019
15	<i>Piyano/Düşü nüyorum</i>	1-21	Turhan Koç	Piyano/Düşünüyorum dergisinde mizah ve hiciv (Çeviri yazı- inceleme) (Koç, 2019)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2019
16	<i>Geveze</i>	1-115	Berna Civalıoğlu	Geveze gazetesinin incelenmesi (Civalıoğlu, 2017)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2017
17	<i>Hande</i>	1-46	Metin Günay	Hande- Tahlili Fihrist- İnceleme- Metin (Günay, 2008)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2008
18	<i>Latife</i>	1-39	Merve Köken	Tanzimat Dönemi'nden bir mizah gazetesi: Latife (İnceleme, indeks, metin) (Köken, 2019)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2019
19	<i>Molla Nasreddin</i>	1-748	Elif Kolikpınar	Azerbaycan edebiyatında ilk mizah dergisi Molla Nasreddin üzerine bir inceleme (Kolikpınar, 2016)	Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2016
20	<i>Eşref/Musav ver Eşref</i>	1-52	Hürdünya Aydemir	Eşref/Musavver Eşref Dergisi üzerinde bir inceleme (Aydemir, 2010)	Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı	Yüksek Lisans	2010
21	<i>Üç Gazete</i>	1-17	Alparslan Yiğit	II. Meşrutiyet Döneminde Üç Gazete (1908) (Yiğit, 2020)	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2020
22	<i>Yarın</i>	1-45	Bayram Yıldız	Yarın Dergisi (Tahlili Fihrist, İnceleme, Metinler) (Yıldız, 1999)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı		1999
23	<i>Yeni Kalem</i>	1-25	Burçin Gülçin Gündoğan	Edebî yönden Yeni Kalem Dergisinin İncelenmesi (Gündoğan, 2014)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2014
24	<i>Diken</i>	1-72	Cengiz Eken	Diken Mizah Gazetesi (İnceleme-Tahlili Dizin-seçilmiş Metinler ve Karikatürler) (Eken, 2011)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2011

25	<i>Papağan</i>	1-123	Esengül Sağlam	Papağan Gazetesi İnceleme, Tahlili Fihrist, Seçme Metinler (Sağlam, 2015)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2015
26	<i>Akbaba</i>	1-75	Meryem Dilekçi	"Akbaba" Dergisi (1-75. Sayılar) İnceleme, Tahlili Fihrist, Seçme Metinler (Dilekçi, 2009)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2009
27	<i>Akbaba</i>	75-150	Melek Kaçar	Akbaba Gazetesi (75-150 Sayılar), İnceleme, Tahlili Fihrist, Seçme Metinler (Kaçar, 2009)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2009
28	<i>Akbaba</i>	151-225	Ramazan Enser	Akbaba Dergisi (151-225. Sayılar) İnceleme, Tahlili Fihrist, Seçme Metinler (Enser, 2009)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2009
29	<i>Akbaba</i>	226-300	Hatice Yasemin Çağine	Akbaba Gazetesi (226-300. Sayılar), İnceleme, Tahlili Fihrist, Seçme Metinler (Çağine, 2010)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2010
30	<i>Akbaba</i>	376-450	Uğur Yüksek	Akbaba Gazetesi (376-450 Sayılar), İnceleme, Tahlili Fihrist, Seçme Metinler (Yüksek, 2014)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2014
31	<i>Peyam-ı Sabah</i>	1130 6-1178 6	Burak Kodal	<i>Peyam-ı Sabah</i> (11306-11786 İnceleme ve Seçilmiş Metinler) (Kodal, 2019)	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	Yüksek Lisans	2019

Çalışma kapsamında mizah basını üzerine yapılmış tabloda künyeleri verilen tezler için belirlenen araştırma soruları ve tezlerde yapılan incelemeler sonucunda elde edilen veriler ve bu verilerin değerlendirilmeleri aşağıdadır²:

- II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar olan dönemde tez olarak metin inceleme, tahlili fihrist, transkripsiyon şeklinde hazırlanmış mizah yayınları hangileridir? Bu mizah yayınlarının tamamı çalışılmıştır? Yoksa belli sayı aralıkları mı çalışılmıştır?
- Bu tezler hangi anabilim dallarında hazırlanmıştır? Yüksek lisans tezi mi yoksa doktora tezi olarak mı çalışılmıştır?
- Tezlerde içindekiler tablosu oluşturulurken ortak bir usul takip edilmiş midir?
- Tezlerin giriş kısmında mizahla ilgili kavramsal çerçeve çizilmiş midir? Mizah yayınlarının tarihsel geçmişiyle ilgili tarihsel arka plan sunulmuş mudur?
- Tezlerin metin inceleme kısımları hangi alt başlıklardan oluşmaktadır? Bu alt başlıklar farklı anabilim dalları için standart mıdır? Tezlerde çalışılan mizah yayını (gazete, dergi, mecmua) hakkında tanıtıcı bilgilere yeterli düzeyde yer verilmiş midir? Tanıtıcı bilgileri açan başlıklar nelerdir? Bütün tezlerde bu başlıklar birbiriyle örtüşmekte midir? Ortak başlıklar belirlenmiş midir?
- Fihrist, tahlili dizin başlıkları hangi kriterlere göre başlıklandırılmıştır? Tematik hazırlanan tezlerde hangi temalar belirlenmiştir? (Belirlenen temalar tezlerin yapıldığı

2 Araştırma soruları cevaplanırken ve tezler değerlendirilirken tabloda yer alan numaralar kullanılmıştır.

anabilim dalları için ortak temalar mı yoksa farklı temalar mı? Tahlili fihrist yapıldıktan sonra bir değerlendirme yapılmış mıdır?

- Seçme metinlerin transkripsiyonu yapılmış tezlerde, seçme metinler belirli bir kritere göre mi belirlenmiştir?
- Tezin bütünü ve yapılan tahlili fihrist çalışmasına dair tezler de sonuç kısmı bulunmakta mıdır? Sonuçlar teze dair tespitleri değerlendirmeleri, önerileri ve çıkarımları içermekte midir? Yoksa girişte verilen bilgileri mi tekrar etmektedir?
- Tezlerin sonunda ayrı bir dizin kısmı bulunmakta mıdır?
- Tezlerdeki tahlili fihrist kısımları hangi disiplinler açısından kaynak teşkil etmektedir?
- Yapılmış tezlerle ilgili öneri ve teklifler nelerdir?

Araştırma kapsamında 1908-1928 yılları arasında, Boşboğaz ile Güllabi (1908), Edeb Yahu (1908), El-Üfürük (1908), El Üfürük Zeylen Körük (?), Ezop (1908), Geveze (1908), Hacivat (1908), Şakrak (1908), Ton Ton Risalesi (1908), Zevzek (1908), Zeybek (1918), Zuhuri (1908), Üç Gazete (1908), Şakacı (1908), Nekregu (1908), Kukuruk (1908), Musavver Geveze (1908), Musavver Karnaval (1908), Mahkûm (1908), Karakuş Ezop (1908), İncili Çavuş (1908), İbiş (1908), Cingöz (1908), Davul (1908), Gramofon (1909), Coşkun Kalender (1909), Kafes (1909), Karikatür (1909), Nekregu ile Pişekâr (1909), Neşter (1909), Kartal (1909), Püsküllü Bela (1909), Şaka (1909), Molla Nasreddin (1909), Musavver Eşref (1909), Piyano/Düşünüyorum (1910), Hande (1910), Garip (1910), Çimdik (1910), Alafranga (1910), Gülünçlü Sahne-i Meddah (1910?), Arz-ı Hâl (1910), Eşek (1910), İğne (1910), Musavver Şukufe (1910), Kâhya Kadın (1910), Hayal-i Cedid (1910), Kibar (1910), Malum (1910), Lâla (1910), Musavver Şahika (1910), Cadalo (1911), Cadı (1919), Cart Beyim (1911), Cici (1911), Falaka (1911), Çekirge (1911), Gece Kuşu (1911), Kara Sinan (1911), Latife (1911), Yeni Eğlence (1911), Züğürt (1911), Serbaz (1912), Şahika (1912), Kavlak (1912), Nay (1912), Nesl-i Âti (1912), Yeniçeri (1912), Feylesof (1914), Leylak (1914), Şeytan (1918), Deccal (1919), Traş (1919), Ne Münasebet (1919), Musavver, Kaval (1920), Alay (1920), Yarın (1920), Tatlı Sert (1921), Anadolu'da Kalem (1921), Ayine (1921), Babalık (1922), Nefir (1922), Kahkaha (1922), Peyami Sabah (1922), Zümrüd-ü Anka (1923), Gelincik (1924), Guguk (1924), Resimli Yurt (1924), Cihan (1924), Vay Vay (1925), Mektepliler Âlemi (1925), Dertli ile Deve Kuşu (1926), Çalçene (1927), Yeni Kalem (1927), Kaynana (1927), Mehtap (1928), Nasreddin Hoca (?), Yeni Köroğlu (1928), Yuha (?) olmak üzere 99 adet mizah yayını tesit edilmiştir. Bu mizah yayınlarından Akbaba, Karagöz, Kelebek, Gıdık, Hayal-i Cedid, Zümrüd-i Anka, Zümrüd-i Anka, Guguk, Ayine, Boşboğaz ile Güllabi, Davul, Piyano/Düşünüyorum, Geveze, Hande, Latife, Molla Nasreddin, Musavver Eşref, Üç Gazete, Yarın, Yeni Kalem, Diken, Papağan olmak üzere 21 adet gazete üzerinde metin inceleme, tahlili fihrist, transkripsiyon şeklinde tez çalışması hazırlanmıştır. Kapsamlı olan yayınların sayısı adeti farklı kişiler tarafından hazırlanmış olup toplam 31 adet tez çalışması yapılmıştır.

Araştırmaya konu olan tezler, enstitülerin Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 26 adet, Tarih Anabilim Dalı'nda 2 adet, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 1 adet, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı'nda 1 adet, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı'nda 1 adet tez hazırlanmıştır. Tablo 1'den elde edilen sayısal verilere göre tezlerin ağırlıklı olarak Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda hazırlanmış olduğu görülmüştür.

Tabloda bilgileri verilen 31 adet tez incelendiğinde mizah kavramı, mizahla ilgili kavramlar ve teoriler, kuramsal çerçeve gibi konuların genel olarak tezlerde işlenmemiş olduğu tespit edilmiştir. Ancak mizah, mizah basını, Osmanlı basınının gelişimi ve gazetecilik faaliyetleri ilgili tarihsel arka plan bilgisi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalları için yapılan tezlerin ya giriş kısımlarında (3, 4, 5, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 23, 24, 25, 26 ve 31 numaralı tezler) ya ayrı bir başlık açılmadan, metin inceleme kısımlarının altında, bir alt başlık halinde (6, 7, 8, 27, 28, 29, 30 numaralı tezler) ya da ayrı bir bölüm altında (9 ve 10 numaralı tezler) sunulmuştur. Tarih, Atatürk İlke ve İnkılapları gibi anabilim dalları için yapılan tezlerde ise giriş bölümlerinde Osmanlı basınının doğuşu, Osmanlı mizah basını (1, 2 ve 21 numaralı tezler) gibi başlıklar altında

verilmiştir. 19 ve 22 numaralı tezlerde ise mizah basını ve gelişimiyle alakalı konulardan hiç bahsedilmemiştir.

Tezlerin metin inceleme bölümü altındaki başlıklar, tezlere göre farklılık göstermekle birlikte yayın hakkında genel tanıtıcı bilgilere yer verilmiş, logo, ser-levha, yayın periyodu, yayın politikası, yazar, şair, karikatürist kadrosu³, fiziki (şekilsel) özellikler, idarehanesi, fiyatı, abonelik şartları, muhtevası gibi alt başlıklara yer verilmiştir. Tezlerin tamamında metin inceleme bölümlerinde yazar çizer, şair, karikatürist kadrosuyla ilgili bazen detaylı bazen kısa biçimde biyografik bilgiler verilmiştir.

Fihrist ya da tahlili dizin başlığı altında bazen yazar, şair, karikatürist adlarına göre fihrist, bazen de konularına göre (edebi, siyasi, sosyal, ekonomik, eğitsel, kültürel vb.) tahlili fihrist kısmı hazırlanmıştır. Tür ve konulara göre hazırlanan fihristlerde 8, 13, 16, 21 numaralı tezlerde konu bazlı (asayiş, kadın, basın, ekonomi, siyaset, kıyafet, ulaşım, spor, toplum, belediye vb. konular) bir ayırım varken; 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 15, 17, 19, 20, 22, 23, 25 numaralı tezlerde sadece edebiyat başlığı altında edebi türlerin (şiir, mektup, anekdot, nesir, fıkra, tiyatro, manzum hikâye, mektup, anı, eleştiri gibi) alt başlıkları şeklinde bir ayırım söz konusudur. 12, 14, 27, 28, 29, 30 ve 31 numaralı tezler hem tür hem de edebiyat dışında kalan başlıkları konu bazında ele alarak incelemiştir. 18 numaralı tezde tahlili fihrist yer almamaktadır, bu tezde sayı bazında incelemeye konu olan gazetenin indeksinde yer alan başlıklar verilmiştir. 24 ve 26 numaralı tezlerde olduğu gibi tür ve konu bazında yapılan sınıflandırmalarda bazı tezlerde bu kategorilerin alt başlıkları yer yer iç içe geçmiştir.

Tezlerin Seçme metinler başlığı altında, 1, 2, 21 numaralı tezler dışında yapılmış tezlerde (Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında yapılan) genelde edebi türler (şiir, hikâye, hatıra, söyleşi, deneme, mektup gibi) içinden örnek metinler seçilerek bu metinlerin transkripsiyonu yapılmıştır. Tarih Anabilim Dalı, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı için yapılmış 1, 2 ve 21 numaralı tezlerde, dönemin tarihi olaylarını tekil olaylar şeklinde başlıklandırarak, ortak temalar belirleyerek o temaların altında, alt başlıklar halinde ilgili metinlerin çevirisi yapılmıştır.

Tezlerin bazılarında sonuç kısmı varken bazı tezlerde sonuç kısmı bulunmamaktadır. Sonuç kısmı bulunan tezlerde giriş kısmında verilen bilgilerin (kısaca basın tarihi, gazetenin hangi sayılarının çalışıldığı, tezin bölümlerinde ele alınanlar hakkında bilgi gibi) tekrar edildiği görülmekte, tahlili fihristle ilgili tezin konusunu oluşturan mizahi süreli yayınlara ilgili tespit, öneri ve değerlendirme mahiyetinde bir içerik yer almamaktadır. 17, 23 ve 31 numaralı tezler hariç, tahlili fihrist dışında tezlerin sonunda ayrıca bir dizin oluşturulmamıştır.

Sonuç

Günümüzdeki teknolojik iletişim araçlarının olmadığı dönemlerde kitle iletişim aracı olarak yazılı basının önemi yadsınamaz. Yazılı basın içinde mizah basını da kamuoyunu bilgilendirmek, eğitmek, eleştirmek, eğlendirmek gibi pek çok vazifeyi yerine getirir. Bu mizahi süreli yayınlar, yayımlandıkları dönemin düşünsel dünyasını yansıtır, ayrıca o dönemde meydana gelen olayların ajandasını tutarak günümüze ulaştırma işlevine sahiptir.

Araştırmada incelenen tezlerin tarihlerine bakıldığında en eski tarihli tezin 1999 yılında yapıldığı görülmüştür. Bu tarih de çalışmanın girişinde belirtildiği üzere yaklaşık olarak 2000’li yılların başı itibarıyla başlayan dijitalleştirme çalışmalarıyla birlikte mizah basınıyla ilgili çalışmalara ilginin arttığını göstermektedir.

Bu araştırmanın konusunu oluşturan, gazete, dergi, mecmua isimlendirmeleriyle II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’in ilk yıllarına uzanan dönemde yayımlanmış mizahi yayınlarla ilgili

³ Bu araştırmanın konusunu ve sınırlarını 1908-1928 yılları arasında yapılan *metin inceleme, tahlili dizin ve transkripsiyon* biçiminde hazırlanmış mizahla ilgili tez çalışmaları oluşturduğundan gazete ve dergilerde yer alan karikatürler, karikatüristler, ve karikatürlerin özellikleri gibi başlıklara konuyu dağıtmamak adına değinilmemiştir. Karikatürlerde görülen mizah biçimleri, karikatürlerin söylemleri ve çizgilerde ortaya çıkan anlamsal bağlamı ele alan bir çalışma örneği için bk. Yücel, 2025, 1128-1138.

metin inceleme, tahlili dizin, seçme metinlerin transkripsiyonu şeklinde hazırlanan tezler, hangi anabilim dalı için yapılırsa yapılsın tarih, edebiyat, felsefe, bilim, sosyoloji, tıp vs. pek çok alandan araştırmacının faydalanabileceği başvuru niteliğinde bir kaynak gurubudur. Yine araştırmadan elde edilen sonuçlar göstermektedir ki yapılan tezler hangi anabilim dalı için çalışılmışsa o anabilim dalına uygun tahlili dizin hazırlanmıştır. Dolayısıyla tezin hazırlandığı anabilim dalı dışında farklı alanlar için içeriklerin dizinlerini kısmen barındıran tezler varsa da bu sayı sınırlıdır. Bu sonuç, fihriste temel oluşturacak temaların farklılığından dolayı aynı gazete, dergi ya da mecmua üzerine farklı bir anabilim dalında yeniden tez hazırlanabileceğini göstermektedir.

Çoğunluğu Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalı için yapılmış 31 adet tez çalışmasının içeriği incelendiğinde mizah kavramı ve mizahla ilgili kuramsal çerçeve kısımlarına yer verilmediği görülmüştür. Basın tarihi ve mizah basınıyla ilgili tarihsel arka plan bilgisi tezlerde hem giriş hem metin inceleme kısmında verilmiştir. Metin inceleme başlığı, teze konu olan mizah yayınının (gazete, dergi) kendisiyle ilgili inceleme başlıklarını içermiş olduğundan her anabilim dalı için tarihsel arka plan bilgisi, tezlerde giriş bölümlerinde ayrı bir başlık altında sunulmalıdır.

Tezlerin metin inceleme başlığı altında ortak başlıklar belirlenmeli ve bu başlıklarımlarda standart oluşturulmalıdır. Tezlerin bazılarının inceleme kısımları yazar çizer, şair kadrosunu barındırmakla birlikte bazı tezlerde bu bilgiler bazen verilmiş bazen verilmemiştir. Ya da bu kadrolarla ilgili biyografik detaylar her tezde bulunmamaktadır. Bu tür tezler, bir süreli yayının tanıtım, dizin, transkripsiyon çalışması olması hasebiyle o süreli yayının muhteva özellikleri ve tanıtımını içerdiğinden bu başlıklar, özellikle biyografik bilgileri içermelidir.

Tezlerin tahlili fihrist ya da tahlili dizin kısımları bazen tür bazen konularına göre, bazen de hem tür hem konularına göre bir fihrist içermektedir. Bazen de aynı tez içinde tür başlığı altında konuya göre sınıflandırmaya ait bir alt başlık tür başlığı altında iç içe geçmiştir. Bu durum tezlerdeki alt başlıklarımların yer yer içeriği tam olarak karşılamamasına neden olmaktadır. Konu başlığı altında verilen edebi, siyasi, sosyal, ekonomik, eğitsel, kültürel vb. alt başlıklarımlar her tezde aynı şekilde verilmemiştir. Bu konu başlıklarından sadece birkaçını içeren ve bazı başlıkları dışarda bırakan bir alt başlıklarımla yoluna gidilmiştir. Tezlerde fihrist kısımlarındaki tür ya da konu ayrımı ve bu iki kategoriye ait alt başlıklar net şekilde belirlenmelidir. Tahlili fihrist kısımlarıyla ilgili hangi kriterlere göre dizin hazırlandığı bu bölümün girişinde sunulmalı ve bölüm sonunda hazırlanan fihrist kısmı genel bir değerlendirme içermelidir.

Seçme metinlerin transkripsiyonunda Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı için yapılan tezlerde genelde edebi türlerin transkripsiyonu yapılmıştır. Ancak belirlenen alt edebi türlerde bütün başlıklarda metin transkripsiyonu yapılma yoluna gidilmemiştir. Tarih Anabilim Dalı için yapılan tezlerde ise bazen belirlenen belli sayı aralığındaki metnin transkripsiyonu yapılırken, bazen de tematik alt sınıflandırma yoluna gidilip ortak ana başlıklar belirlenmekten ziyade bazen siyaset ama çoğunlukla tarihle alakalı metinler seçilerek transkribe edilmiştir. Farklı anabilim dalları için seçme metinlerin kendi alanlarıyla ilgili metinlerden oluşması doğaldır. Ancak kendi dalında alt temalar belirlenirken ortak temalar belirlenerek bir standardizasyona gidilebilir.

Farklı anabilim dallarında tahlili dizin kısımları oluşturulurken ağırlıklı olarak o anabilim dalını ilgilendiren konularla ilgili dizinleme işlemi yapıldığı görülmüştür. Dolayısıyla yapılmış tez çalışmalarının büyük bir kısmının Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalı için yapılmış olduğu göz önünde bulundurulacak olursa Tarih anabilim dallarında da bu şekilde tezlerin yapılması ve yaptırılması önem taşımaktadır.

Tezlerin sonuç bölümleri girişte verilen tanıtıcı bilgileri yinelemekten ziyade yapılan tezin ana kısımları, tahlili fihrist, seçme metinler ve mizah yayının içeriği ilgili teklif, değerlendirme ve sonuç kısımlarını içermelidir. Çalışılan mizahi yayının hem alan içinden hem farklı alanlardan araştırmacılara başvuru kaynağı olabileceğinden hareketle tezlerin sonuna mutlaka ayrı bir dizin eklenmelidir.

Kaynakça

- Aydemir, H. (2010). Eşref/Musavver Eşref Dergisi üzerinde bir inceleme. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ege Üniversitesi.
- Aytemiz, M. (2015). Zümrüd-i Anka Gazetesi (tahlili fihrist-inceleme seçme metinler) (51-100 Sayıları). [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fatih Üniversitesi.
- Balcıoğlu, S. ve Öngören, F. (1973). 50 Yıllık Türk mizah ve karikatürü. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bedir, A. (2023). 1923 Türkiye İktisat Kongresi'nde Türk Kadını. History Studies, 15/Cumhuriyetin 100. Yılı Özel Sayısı, 187-202. 10.9737/historystudies.1345939
- Can, M. (2014). Gıdık Gazetesi inceleme, tahlilî fihrist, seçme metinler. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Civalıoğlu, B. (2017). Geveze Gazetesinin İncelenmesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Creswell, J. W. (2009). Research Design Qualitative Quantative, and Mixed Methods Approaches. (3. Baskı). Sage Publications, Thousand Oaks, CA.
- Çağine, H. Y. (2010). Akbaba Gazetesi (226-300. sayılar), inceleme, tahlilî fihrist, seçme metinler. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fatih Üniversitesi.
- Çakır, E. (2017). Boşboğaz İle Güllabi Dergisi inceleme-tahlili fihrist-seçme yazılar. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Arel Üniversitesi.
- Çelik, B. (2016). Karagöz Gazetesi numara 1-18. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kilis 7 Aralık Üniversitesi.
- Çeviker, T. (1983). Gelişim sürecinde Türk Karikatürü I- Tanzimat dönemi ve İstibdat dönemi (1867-1878 / 1878-1908). Adam Yayıncılık.
- Çeviker, T. (1988). Gelişim sürecinde Türk Karikatürü II Meşrutiyet dönemi (1908-1918). Adam Yayıncılık.
- Çeviker, T. (1991). Gelişim sürecinde Türk Karikatürü III- Kurtuluş Savaşı dönemi (1918- 1923). Adam Yayıncılık.
- Demir, M. (2015). Karagöz Gazetesi transkript ve değerlendirmesi (numara 19-36). [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kilis 7 Aralık Üniversitesi.
- Dilekci, M. (2009). Akbaba Dergisi (1-75. sayılar) inceleme, tahlili fihrist, seçme metinler. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fatih Üniversitesi.
- Eken, C. (2011). Diken Mizah Gazetesi (inceleme-tahlili dizin-seçilmiş metinler ve karikatürler). [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Cumhuriyet Üniversitesi.
- Enser, R. (2009). Akbaba Dergisi (151-225. sayılar) inceleme, tahlilî fihrist, seçme metinler. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fatih Üniversitesi.
- Eldemir, E. (2020). Türk matbuatında mizah dergiciliğinin bir örneği olarak Davul (çeviri-inceleme). [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Erzurum Teknik Üniversitesi.
- Erdoğan, M. (2014). Âyine Dergisi'nin inceleme ve indeksi (seçme metinler). [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Âyine Dergisi'nin inceleme ve indeksi (seçme metinler). Fatih Üniversitesi.
- Gültekin, H. (2010). Kelebek Mecmuası (inceleme-tahlilî fihrist-seçme metinler). [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fatih Üniversitesi.
- Gündoğan, B. G. (2014). Edebî yönden Yeni Kalem Dergisinin incelenmesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Günay, M. (2008). Hande- tahlilî fihrist- inceleme- metin. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Güner, K. (2016). Zümrüd-i Anka Gazetesi: 1.-50. sayılar (tahlili fihrist-inceleme-seçme metinler). [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Kaçar, M. (2009). Akbaba Gazetesi (75-150 sayılar), inceleme, tahlilî fihrist, seçme metinler. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fatih Üniversitesi.
- Koloğlu, O. (2006). Osmanlı'dan 21. yüzyıla basın tarihi. Pozitif Yayınları.

- Koç, M. (2017). Hayâl-i Cedîd gazetesi (1-79. sayı) inceleme, tahlilî fihrist, seçme metinler. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Koç, T. (2019). Pişano/Düşünüyorum dergisinde mizah ve hiciv (çeviri yazı- inceleme). [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Kolıkpınar, E. (2016). Azerbaycan edebiyatında ilk mizah dergisi Molla Nasreddin üzerine bir inceleme. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Köken, M. (2019). Tanzimat Dönemi'nden bir mizah gazetesi: Latife (inceleme, indeks, metin). [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kocaeli Üniversitesi.
- Köpe, F. (2019). Davul Gazetesi (inceleme-metin). [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Trakya Üniversitesi.
- Mcculloch, G. (2005). Documentary Research In Education, History And The Social Sciences. Routledge Falmer Taylor & Francis Group, London and New York.
- Mogalakwe, M. (2006). The Use of Documentary Research Methods in Social Research. African Sociological Review, 10 (1), 221-230.
- Öngören, F. (1983). Cumhuriyet dönemi Türk mizahı ve hicvi. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Öztoprak, İ. (1981). Kurtuluş savaşı'nda Türk basını (mayıs 1919-temmuz 1921) Türkiye ile ilgili dış haberler ve bunların iç basındaki tepkileri. Türkiye İş Bankası Kültür yayınları.
- Sağlam, E. (2015). Papağan Gazetesi inceleme, tahlilî fihrist, seçme metinler. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Scott, J. (1990). A Matter of Record: Documentary Sources in Social Research. Polity Press, UK.
- Türk, A. (2017). Zümrüd-i Ankâ (201-224. sayı) ve Guguk (1-19. sayı) gazeteleri -inceleme, tahlilî fihrist, seçme metinler-. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Yıldız, B. (1999). Yarın Dergisi (tahlili fihrist, inceleme, metinler). [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Yiğit, A. (2020). II. Meşrutiyet Döneminde Üç Gazete (1908). [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi. 2020.
- Yücel, Ö. F. (2025). Türk Mizah Basınının Gelişimi ve Özellikleri üzerine Tarihsel Bir Değerlendirme. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22/2, 1118-1138, Doi: 10.33437/ksusb.1550069.
- Yüksek, U. (2014). Akbaba Gazetesi (376-450 sayılar), inceleme, tahlilî fihrist, seçme metinler. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fatih Üniversitesi.
- Zengin, Y. (2016). Zümrüd-i Anka Gazetesinin 151-200 sayılarının inceleme ve indeksi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fatih Üniversitesi.

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır. Hakemlere katkıları için teşekkürlerimi sunarım.